

forrásközlés

M. Rinaldo Corso

A táncról szóló párbeszéd (1555)*

Frigia: Panaszkodik, mert véget ér a Karnevál, de nem tudom megvigasztalni, mert ellenkező véleményen vagyok Önnel.

Cirneo: Ha én szomorkodom, Hölgyem, sokakhoz hasonlóan éreznék és az emberek nagy része mellett állna ebben. Úgy vélem azonban, hogy Ön egyedül van a véleményével, és nem gondolom, hogy egyetlen nő is Ön mellett állna, ha csaknem valami sipákoló öregasszony, aki már a sír küszöbén áll.

FR. De, amint láthatja, én fiatal vagyok.

CI. És én szépnek látom Önt.

FR. Ezt ne vitassuk meg, nem tartozik a témánkhoz.

CI. De igenis hozzátartozik, mivel a szép nők a szórakozásra termettek, a szórakozások pedig a szép nők számára. A csúnyyák számára találták ki a varrást, és a Rózsafüzér imádkozását.

FR. Jaj tehát a szép nőknek, ha nem mondhatják a Rózsafüzért.

CI. Ők más módon jutnak el az Égbe, szépségének lépcsőfokain keresztül Istenhez vonva a lelkeket.¹

FR. Cirneo, ne mélyedjünk el ebben a témában túlzottan. Túláságosan messzire vezetne.

CI. Ismételje meg most hát korábbi szavait!

FR. Jómagam – ahogy említettem – bár fiatal vagyok, nem tagadom, hogy egy megvívott lovagi torna látványossága vagy egy előadott komédia nekem egyáltalán nincs ellenemre. Sőt, az egyik és a másik is nagyon tetszik nekem. Azonban nem tudom, hogy a tánc ama örületét hogyan tudja Ön védelmébe venni.

* A fordítás alapjául szolgáló forrás: Rinaldo Corso: Dialogo del ballo. Verona, Amis, 1987. (Antique Musicae Italicae Scriptorum Veronensium). Készült a K 81672 számú OTKA kutatás keretében.

¹ „A szerelemnek ez a fölfogása Platón emanáció tanára vezethető vissza, mely szerint »az ideák világából a földi létbe költöző lélek nem felejt el teljesen a természetfeletti tökéletességet, hanem szüntelenül vágyakozik utána. És amikor valami szépet lát, felerősödik benne ez a vágyakozás, mert a földi szépség, az isteni, a tökéletes szépségre emlékezteti.« . Platón ideatanát a középkor és a reneszánsz keresztény alapokra helyezi. Ebben a rendszerben nagy szerepe van a szerelemnek, amely az isteni szférába való felemelkedés, a tökély megközelítésének egyik módja.” Nyúl, 1998. 104. A reneszánsz szépségeszmény fogalmáról lásd: Vasoli, 1983., Nelson, 1963.

CI. Ön örületnek nevezi a táncot, és azt kérdezi, hogyan tudom megvédeni? Én pedig azt kérdelem Öntől, hogy mi van a komédiában, vagy a lovagi tornában, ami nem jelent hasonló módon bukást, vagy dicsekvést? Most igenis tudatára ébrednek egyszerűségemnek, amely azt hitte, hogy Ön értelmes érveket hoz majd elő. Most jövök rá, hogy Ön tréfál. Maradjon csak meg előző véleményénél, hogy én a legjobb rendelkezésemre álló érveket hozhassam fel.

FR. Mármost, hogyan szeretné Ön megmutatni nekem, hogy a tánc mit rejt magában – nem minden részére értem, hanem csak egyre, amivel a komédia vagy a lovagi torna is bír? Hol öltönek az emberek fegyvert a táncban? Hol vannak a lovak, és a lándzsák? A tánc mely erénye késztet nevetésre? Hol van a színpadi jelenet? És ami a legfontosabb, miért látványosabb az egymás kezét barátsággal megfogó férfi és nő látványa, mint az egymás ellen sebezni induló lovagoké?

CI. Most miután elmondta a véleményét, hallgassa meg Hölgyem az érvelésemet, amelyben mindaz benne volt, amit erről a témáról mondani lehet.

FR. Mondja hát!

CI. Tudom azonban, hogy Önt csupán korunk és országunk szokásai érdeklik. Nem is árt, hogy nem lehet elsőként ezeket, aztán amazokat tárgyalni, úgy, ahogy jobbnak látjuk. Tehát én feltételezem mindenekelőtt, hogy minden nyilvános játékot, amelyet megrendeznek, a népek egysége és vidám hangulata miatt találtak ki.

FR. Egyetértek Önnel abban, hogy az egység tekintetében ez valóban így áll, ám a magam részéről a tánc vidámságát balga és szellemtelen dolognak tartom.

CI. De Isten négy nagyon kellemes dolgot adott nekünk, az Álmot, a Szerelmet, az Éneket, és a Táncot.² Így írja Homérosz, Platón pedig azt mondja, hogy a csupán fáradozásból álló életünk miatt együtt érző istenek a táncot adták nekünk, mint bőséges kárpótlást. Sőt, nem csupán nekünk adták azt, hanem maguk is lejöttek közénk, hogy körünkben gyakorolják: ők voltak a Múzsák, Apollo és Bacchus. A Múzsák elhozták nekünk a lélek vidámságát, Apollo a harmónia derűjét, Bacchus pedig a lábak könnyű mozgását.³

FR. Mindezek az isteni beavatkozásról szóló mesés történetek csupán.

CI. A történetek külső héja valóban mesés, de ami belül van, titkokkal van tele. Annak ellenére, hogy Ön így vélekedik erről, azt mondom Önnek, hogy az örömből, amely az embereket tánc közben hatalmába keríti, megszületik az egység, amelyre, mivel akarát kérdése, senki sem törekedne, ha nem kedvelné.⁴

FR. Sok szerelmes fordul a tánchoz, hogy kedvesét láthassa. De nem tudom, hogy ezt őszinte örömmel nevezhetem-e. És ha az is, akkor sem a tánc jóvoltából, hanem a szerelem miatt.

² „Mindennel betelünk, be az álommal, szerelemmel, / édes dallal is és táncokkal, a kellemesekkel, / melyekkel jobban kíván jóllakni az ember, / mint a csatákkal: s lám, ezzel sose tel be a trósz had.” Homérosz, 1974. 238. (Iliász, XIII. 636-639). Ezt a részt idézi Lukianosz is: „Mert Homérosz, a legédesebb és a legszebb dolgokat sorolja fel, az álmot és a szerelmet és az éneket és a táncot, gáncstalannak csak ezt az utóbbit mondta, Zeuszra, igaz, hogy édességet az énekek is tulajdonítva, de hát ez a kettő tartozik a táncművészethez, az édes dal és a gáncstalannak táncmozdulat...” Lukianosz, 1974. I. 745. (Beszélgetés a táncról, 23). A szövegben idézett források egy része az előző lányszövegeiben olvashatók.

³ Platón, 2008. 56. (Törvények, II.653d).

⁴ A két nem különböző erényeinek egyesüléséről van szó.

CI. Hölgyem, szükségszerű, hogy elismerje, hogy a tánc hasonló a lovagi tornához, és a komédiához, vagy különben fel fogom használni az Ön érveit az Ön fegyvereivel együtt. Hiszen, aki a lovagi tornára és a komédiára látogat el, az jószándékúan teszi és gyakran a másik ember felé vivő szeretet vonzza.

FR. Ez igaz. De emellett más okok is vannak, a nagy pompa, a szép (össze)csapások szemlélésének vágya, valamint az, hogy békében háborús jelenetet lássunk. És végül az erény jutalmazásában való gyönyörködés, amely a lovagi tornákon megy végbe. A komédiában pedig a sok rettentő fájdalom nem remélt öröme való változását szemlélhetjük.

CI. Hölgyem, ön már a feltevéseim közül fel is sorolt kettőt.

FR. Számomra úgy tűnik inkább, hogy egyet nagymértékben átengedtem Önnek.

CI. Kettő az, Hölgyem. Első feltevés az, hogy az emberek egymásra találjanak a táncban. A második, pedig hogy örömteliek lesznek tőle.

FR. Ez utóbbit még nem engedtem át teljesen Önnek, hacsak nem hoz fel nekem más érvet.

CI. Rendben van. Először azzal szeretném folytatni, hogy bemutatom Önnek, hogy a táncban való egyesülés tökéletesebb annál, mint amit a komédiában, vagy a lovagi tornán láthatunk. És aztán Istennek tetszően meg fogom mutatni még Önnek, hogy a tánc mennyire kellemes önmagában. A lovagi tornákon a lovagok ember ellen küzdenek, egyik a másik felé futva, a nép pedig azon legetteti a szemét, hogy minden nő egy lelátóra, vagy egy ablak mögé vonul vissza. Ez sem nevezhető tökéletes egységnek, hiszen a férfi a nő nélkül van, vagyis a másik fele nélkül. A táncban a férfi jobbja kapcsolódik a nő baljához, és így az emberi természet tökéletes egységét jelenítik meg, és megengedett dolog, hogy az egyik rész örüljön a másiknak, miközben látja, megérinti, és beszél vele, a tisztesség határain belül maradván.⁵

FR. Adná Isten, hogy megtartsák ezeket a határokat! De hányszor lesznek belőlük méltatlan cselekedetek és gondolatok?

CI. Egyetlen dolog sem oly szent önmagában, hogy más rosszindulata ne tudja azt rosszként feltüntetni, ahogy az a Szentírással is megtörténik, amely a lehető legegyszerűbb és legigazabb (írás), de ennek ellenére a bűnös eretnekek hamis vélekedésekkel mégis a maguk hasznára fordítják. Tehát nem a tánc feltalálójától, hanem az emberi romlottságból ered az a szándék, hogy ne erkölcsös módon használják az emberek a táncot, hanem az a romlásukra legyen (Remélem, hogy alább jobban el tudom majd magyarázni). Ugyanakkor, tekintve hogy a táncban jelen van ez a tökéletlenség [ti. a tökéletes egység], mennyivel inkább jelen van a komédiában? Persze tisztában vagyok vele, hogy manapság a komédiák nagyon rútt cselekedetekkel és nagyon csúf szavakkal vannak tele. Ezt azonban a komé diaszerzők nagy szabadságának tulajdonítom, és nem a komédia jellemzőjének, ugyanis a komédia maga rendkívül hasznos és szórakoztató [műfaj], ha megfelelő időtartamban és ésszel alkalmazzák.

FR. A táncban is jelen van ez a végzetes kényelem, hogy olyan gyakorlatokat végezzenek, és olyan utasításokat adjanak, amelyeknek gyakorlata rossz következményük lesz.

⁵ A különböző nemek közös táncából létrejövő harmónia gondolatával Sir Thomas Elyot is foglalkozik (*The Boke Named the Governour / A vezetőről szóló könyv*, 1531).

CI. Ha egy nő bölcs és tiszta, akkor semmilyen gyakorlat vagy utasítás nem ronthatja meg. Ha azonban ostoba és szemérmetlen, sokkal jobb, ha csak a szeretőjének ad utasításokat, mint ha a kerítőnőkben bízunk, akik minden nap rosszakat mondanak róla. Hiszen csupán az elegendő ahhoz, hogy tönkretegye a nőt, ha a férj meglátja őket a házába menni, vagy más módon informálják a férjet róla. Ha azonban adott a tánc lehetősége, akkor a nő feltartóztathatja az udvarlóit, csupán azt a lehetőséget adván meg nekik, hogy nyilvánosan találkozzanak és beszéljenek egymással. Máskor ezerféle rejtett úton keresztül juthattak el ehhez a kellemetességhez [ti. találkozás és beszélgetés], amelyekből az összes rossz dolog származik.

FR. Lassan-lassan Ön a fehérből is feketét csinál nekem.

CI. Éppen ellenkezőleg! A fény világosságát hozom, hiszen bemutattam Önnek, hogy a tánc közben létrejövő egység tökéletes és erkölcsös. Szeretném még azonban hozzátenni azt is, hogy a tánc örülete különbözik – és talán még jobban tele van – a komédia és a lovagi tornához hasonló örülettől. Tekintve hogy a komédiában és a lovagi tornán is zenélnek, ez a kellemetesség annyira sajátja a táncnak, hogy azt, akit zene nélkül látnánk táncolni, mindenki bolondnak tekintené, mivel a tánc természete a zene általi irányítás. Az isteni Homérosz szerint nem a lovagi torna és a komédia, hanem a tánc az igen kellemes, és a zene a tökéletes.

FR. Ön hathatós érveket sorol fel nekem.

CI. Továbbá, ha a lovagi tornán és a komédiákban [az emberek] új köntösöket és ruhákat öltenek magukra, amelyek a szerelmes szép külsejét és érzelmeit hivatottak megmutatni, akkor ezt a táncban is hasonlóan dicséretes módon lehet megtenni.

FR. Azonban a táncban, a lovagi tornától eltérően, nem lehet lóháton és nagyszámú fegyverhordozóval megjelenni.

CI. Ez azonban nem csökkenti az általam javasolt dolgok hatását, mivel, bár a [táncban] gyalogosan szokás megjelenni, csak egy [tánc]ünnepségen lehet olyan gazdag öltözékben megjelenni, mint egy lovon, sok szolgál kíséretében érkező fegyveres lovag. És mindezt álarcot öltve tudja megtenni [az ember], hölgyének így mutatván meg szívének titkait.

FR. Ez valóban így van.

CI. És mennyi álarcosbált rendeznek egész nap, amelyeken csak egy, a legjobb (viselője) fogja magára öltetni a többi jelmezt, most szerzetesnek, majd zarándoknak, később vadásznak, még később más igen drága jelmezeket öltve?

FR. Mi a török álarcot láttuk, amelyet legkegyesebb urunk viselt tegnapelőtt. Vajon az emberek nem sérülnek meg a táncban, mint ahogy az a lovagi tornán meg szokott esni?

CI. Amikor felerősödik a zene, [a táncosok] valóban egymással szembe haladnak, de a táncoló férfi és nő ugráló léptekkel közeledik és távolodik egymástól, vagy gyakran sűrű és kellemes forgásokkal kezdik újra előlről az egészet, gyakorlott lépésekkel utánozva a zenét.

FR. Nagyon jó magyarázatot adott, de még sok van hátra. Hogyan lehet a táncban a lándzsahordáshoz hasonló könnyedséget felfedezni?

CI. Ez a [a jellemző] a fáklyás táncban ismerhető fel leginkább, amelyben [a táncosok] három vagy négy alkalommal tesznek egy nagy kört, az egész társaság előtt, majd – a régi szokás alapján – egy vagy két hölgy kíséretében, , illetve– mai szokás szerint – hárommal.⁶

FR. Nem tetszik az, ami ebben az évben szokás lett. Amikor azt látom, hogy a kör végéig kézen fogva vezetnek, aztán ott hagynak egyedül, mialatt egy másik nőt vezetnek végig. Mit csináljak közben, amíg ott állodálok egymagam, nem táncolok, nincs fáklyám, és senki nem kísér?

CI. Istenemre, igaza van. Ami engem illet, mindig ügyeltem arra, hogy ne bántsam Önt, vagy egy másik hölgyet, oly módon, hogy azt sértésnek nevezhetnék.

FR. Sokkal inkább kedves számomra az a szokás, amelyben két férfi és két nő vesz részt, akik kézen fogva táncolnak két párban, mint ahogy az a megszokott táncokban történik.

CI. Ez annyit jelent, hogy a szolgáljukká válik valaki, előttük hordozva a lámpást. Nagyon is meg kell dicsérni azt, aki udvariasságból cselekszik így; továbbá, aki egy barátjának szerez örömet azzal, hogy átadja neki az asszonyát, nem méltó a feddésre. Egyértelmű, hogy ez igen erkölcsös lépés, és miközben semmi sem történhet, amit egy kis fény segítségével ne látna ezer szem, amelyek a táncolókra néznek. Láthatja, hogy még az özvegyek és a papok is elmennek a fáklyás táncra.

FR. Udvariatlanságot követ el az, aki távol marad a fáklyás tánctól.

CR. Ez még inkább, és bármely módon, pusztán a szeszélyből születik. Magam is szemtanúja voltam, hogy nagyon udvarias módon tettek egyszer jóvá egy hibát. [Tánc] közben belépett valaki középre, aki azt hitte, hogy hívták, a hölgy azonban másvalakit hívott, aki éppen mellette ült. Mivel a hölgy nem akart udvariatlan lenni, a hozzá közeledőhöz, ezért nem utasította el nyilvánosan, hanem a kezét nyújtotta neki, és miután kétszer megforgatták, átnyújtotta neki a fáklyát, majd az elsőnek hívott mellé lépett.

FR. Igen udvarias módon mentette meg az illetőt a szégyentől, teljesítse a kívánságát. úgy hogy közben nem maradt ott mellette.

CI. Én sem hiszem, hogy az efféle szokást főként azért találták volna ki, hogy leleplezzék, hogy kinek akar jobban kedvezni a fáklyát vivő személy.

FR. Mindig történhet valami könnyelmű dolog. Mivel ti, férfiak ritkán elégedtek meg egyetlen nővel. Többeknek mutatjátok azt, hogy szeretitek őket, és a fáklyás tánc alkalmakor nem akarjátok felfedni, hogy rászéditek a lányokat, ezért, azt találtátok ki, hogy az egyiket és a másikat is kézen fogjátok, mindkettőt ugyanazzal a hamis hitegetéssel megtartva.

CI. Ön, más nőkhöz hasonlóan, csak arra törekszik, hogy a férfiakat sértesse. De miért ne történhetne meg ehhez hasonlóan az, hogy ti, nők, miközben annak örvendeztek, hogy sok udvarlótok van (hiszen udvarlóitok nagy száma szépségeketek bizonyítja), azt a módszert találtátok

⁶ A reneszánsz fáklyás táncokról lásd: Dolmetsch, 1954. 108–112. Jones, 1986.

ki – a fáklya kegyével az egyiket hívva, hogy ne veszítsétek el a másikat sem – hogy mindkét férfit egyszerre hívjátok magatokhoz?

FR. Önnel, Cirneo, nem lehet dűlőre jutni. Még ha a hölgyek kettőt is hívnak magukhoz, akkor is szükséges világosan megértetni, hogy egyiknek a kezüket adják, a másiknak pedig a fáklyát.

CI. Így megosztják a kegyet.

FR. Ön melyiket értékeli többre?

CI. Én mindig többre értékelttem a kéznyújtást, és teljesen előnt az öröm, ha visszaemlékezem arra, hogy kétszer is megérintettem a kezét, amely az életemnél is drágább számomra, és megkettőzi a boldogságomat, hogy a hölgy hívott magához. Nem értem azt a férfit, aki csak a fáklyát akarja megérinteni [a tánc közben]. Hiszen az ellenség szokott tűzzel fenyegetni, aki azonban a kezét nyújtja feléd, az arra gondol, hogy segítséged nyújt neked.

FR. Ön jó és szép érvet hozott fel nekem. És ha Önnel azonos véleményen lennék, így jól ismerném érvének alapjait. Ami a lovagi tornát illeti, megadom magam, annak ellenére, hogy nem látom be, hogy ugyanolyan jutalmat nyer egy táncos, mint a lovagi tornán részt vevő lovas.

CI. A legnagyobb díj, amit [a táncos] elnyerhet az a jók és hozzáértők dicsérete, mivel az ilyen emberek – ahogy később el fogom mondani – jogosultak a tánc megítélésére. Így kétség nélkül díj jut annak, aki könnyedén táncol és akit mindenki csodálkozással telve szemlél. Nem a [díjként] adott lánc vagy tör miatt kell megbecsülni jól versengő lovasot, hanem azért, mert a díj a lovas bátorságáról tanúskodik. És lehet-e többre becsülni bármit is, mint azt, hogy [a táncos] hölgyek között ülhet, és kölcsönös örömben mulathatja az időt? És az ünnepeket [táncos], minél nagyobb díjban részesül, annál vidámabbá teszi az ünnepet. Valódi bizonyítékként említem meg azt, hogy amikor a hölgyem közelében volt szerencsém helyet foglalni – vagy azon a helyen, ahol korábban hölgyem ült – úgy tűnt számomra, mintha Juppiter asztalánál ülnék és halhatatlan nektárral és ambróziával táplálkoznék.

FR. Ön minden alkalommal egyre előbb, és szebb érveket hoz fel nekem. De hogyan hasonlítja össze egymással a komédiát és a táncot?

CI. Már beszéltem a zenéről és az öltözetről Önnel. Ha az ember a saját házában bált rendez akkor, az előkészületek során egyértelműen arra törekszik, hogy megmutassa mindazt a szépséget, ami a házában található. Ha nincs neki semmilyen szép tárgya, akkor rokonoktól vagy barátoktól kér kölcsön. De alaposabban átgondolva [a témát] láthatja, hogy miként a komédia is egyszerűen kezdődik, majd bonyolulttá válik, hogy a végén ismét megnyugodjék, ehhez hasonlóan a bál elején is a kellemes – a mérsékelt ütemű és a gyors tánc között elhelyezkedő – passamezzo táncot járják. Aztán a bál tetőfokára érve a gagliarda táncot ropják, amely során minden párban a férfi elengedi a hölgyet. A bál végén pedig újra visszaáll az eredeti rend, hiszen a corrente táncra térnek át, amellyel lezárják a bált. A bál első „jeleneteiben” a bál rendezője megkísérli a „komédia” egész cselekményét bemutatni. A passamezzo táncban felvonulnak mindazok, akik részt vesznek a táncban. Aztán az egyik vagy a másik jelenet közötti megfelelő (hosszúságú) szünetekben nem mutatják be az egyes lépéseket.⁷

⁷ A reneszánsz kori táncok elemzését lásd: passamezzo: Pálffy, 1930. II. 675., Kovács, 1997. 176. gaillarde (gagliarda): Széll, 2001. 132–143. Kovács, 1997. 175–182., 204., courante (corrente): Kovács, 1997. 204., Széll, 2001. 124–131.

FR. Ó, Önt hallgatva az az érzésem, mintha egy komédia nézője elennék.

CIR. Én a magam részéről azt hiszem – még ha új véleménynek számít is – hogy ily módon a tökéletes táncnak – a komédia öt felvonásához hasonlóan –öt szünettel kell megelégednie, amely kevesebb nem lehet.

FR. Jómagam is egyetérték az Ön véleményével, jól lehet erre [az összefüggésre] még soha nem figyeltem fel.

CI. Talán ezután, miután megértette, lesz még lehetősége rá. Ez ugyanis –ha nem tévedek–, minden tánc pontosan kiszámított és megfelelő terjedelme. Véleményem szerint ugyanis a tánc terjedelme nem lehet túlságosan hosszú, sem pedig túlságosan rövid.

FR. Biztosíthatom Önt, hogy soha többé nem fogom örültségnek nevezni a táncot.

CI. A tánc örjögés ugyan, de nem örültség. Így költőnek tekinthető az is, aki jól táncol, ugyanúgy ahogyan az is, aki jól ír verset. Ennél fogva tehát ez az örjögés megérdemli a szent nevet.

FR. Ó, ez teljesen új dolognak tűnik számomra.

CI. Jórészt már bemutattam ezt Önnek a példákon keresztül, de tovább erőfeszítést teszek, hogy érvekkel is bizonyítsam. A költészet nem más, mint utánzás. Ha Ön elolvas egy tragédiát, egy hősi eposzt, egy lírai művet, egy komédiát vagy szatírárt (mivel az összes költemény erre az öt műfajra vezethető vissza), azt fogja tapasztalni, hogy a költő mindig utánoz valamit, vagyis kitalálja az emberek cselekedeteit, egyszer erre, másszor meg arra példát hozva, egyszer az egyik, másszor a másik embert ábrázolva.

FR. Ez világos számomra.

CI. Így történik a táncban is. Közismert, hogy mindaz, amit hanggal meg lehet tenni, a test mozgásaival is –amelyet az idő beosztása szerint végeznek el – lehetséges utánozni. Ez a tánc művészet, amelyben – a kezek, lábak és néhányszor az egész emberi test mozgásának, megállásának közepette – Ön meglátja majd, hogy a táncos előszeretettel osztja be a táncot szemléltető ember idejét. [A táncmozdulathoz a zenei] hangot hozzáadva jön létre az a kettős, és kellemes harmónia, amelyet Homérosz tökéletesnek nevezett, ahogy én is említettem korábban Önnek.

FR. Nem tudom, hogy Ön milyen cselekedetre vagy milyen emberekre tudja alkalmazni ezt az utánzást, ha csak nem saját magára, vagy valamilyen örült vagy részeg ember tetteire.

CI. Erre a kérdésre később szeretnék válaszolni Önnek. Arra kérném, hogy jobban figyeljen rám. Mondja meg nekem, miből gondolja, hogy a táncnak ez a célja?

FR. Megtudhatja abból, amit Önnek mondtam. Makacsul ragaszkodom ehhez, hiszen hitem szerint nem természetes dolog a tánc és csakis valamilyen elmebetegtől vagy részegtől eredhet.⁸

⁸ Utalás Cicero híres mondására, miszerint „Hiszen jóformán senki sem táncol józan állapotban, kivéve talán, ha bolond, sem egymagában, sem pedig mértékletes és tisztas társaságban.” Nótári Tamás fordítása. Cicero, 2010. 711-712.

Vajon korábban nem Ön is azt állította, hogy az ókoriak Bacchusnak adták a tánc feltalálójának címét? Íme, Ön saját maga alkotta meg az ellenérvét.

CI. Hölgyem, való igaz, hogy az ókoriak (ahogy mondtam) a tánc feltalálását Bacchusnak tulajdonították, de – ha jól emlékszik az okra, amely alapján ezt említettem, – ezzel nem azt akartam mondani, hogy a tánc a részeg emberek művészete, amelyet a saját isteneik adtak számukra az állandó fáradtságból való megpihenésre, amelyekben élünk, és amelyet az istenek maguk is gyakoroltak. Emlékezzen csak vissza, hogy az ókoriak szerint Bacchust szerényen Apollo és a Múzsák és a mértékletes istenek kísérték, mialatt megismertették velünk ezt a művészetet. Ezzel magyarázható, hogy Pindarosz és Homérosz a név iránti tiszteletből a táncos névvel illették Apollót.⁹

FR. Ezek között a levelek között valamilyen jó gyümölcs rejtőzik.

CI. A gyümölcs az, hogy az említett a bölcsék a jól összehangolt lélek és a test harmóniájának tekintették a táncot, amelyben az ember nem cselekedhet másként, csak erkölcsösen, és nem akarták, hogy mást válasszanak bírálóul a tánc felett, hanem csak olyat, aki erős és értelmes. Ez az, amire fentebb utaltam Önnek. Sőt, ami Önnek csodálatosnak tűnik majd, eleink tagadták, hogy bármely ifjú elérheti az erényt, anélkül, hogy tudna táncolni.¹⁰

FR. Tehát jól gondolkodnak azok az anyák, akik fiaiknak és leányaiknak kiskorukban tanítják meg a táncot. De nem szeretné jobban megvilágítani számomra ezt az ókori misztériumot? Én pedig megígérem Önnek, hogy teljes figyelemmel követem majd, mivel magamtól nem juthattam volna el ehhez a nagy titokhoz.

CI. A gyermekek természetesen mind könnyen utánoznak. És olyan gyorsnak látjuk a gyermekeket, ahogyan ők szabadon mozgatják a kezeiket, és egy kicsit megoldják a nyelvüket, hogy szinte majomnak tűnnek, akik csinálni és mondani akarják azt, amit másoktól látnak.

FR. Ebből született a közmondás, miszerint ők a legédesebb kis pojácák a világon.

CI. A természet minden másnál többet ér. De emellett ők még nyugtalanok is, és sohasem állnak le sem a fejük, sem a hangjuk, sem a kezük, sem a lábuk mozgatásával. Ki fut, ki ugrál, ki nevet, ki a földre veti magát, az egyik ilyen, a másik olyan módon fárasztja ki magát. És ahogy minden kis fájdalom megijeszti, így minden kis vidámság magához vonzza őket.¹¹

FR. Ne fáradjon, hogy ezt bizonyítsa számomra.

CI. Tehát mivel mindegyikük ilyen és (az állatoktól eltérően) képesek megérteni az idő mértékét, és a harmóniát, jó dolog, ha gyakorolják magukat a táncban, először is, mert olyan úton jutnak el az erényhez, amely kedves számukra, aztán mert ez a gyakorlat hasznos a testi egészség szempontjából, miközben a gyermek növekszik, és sok táplálékkal telik el. Továbbá, mert a tánc alakítja, és segíti a tagok elrendeződését, és az embert minden dologra alkalmassá teszi. És ha

⁹ „Üdv, szépség ura, táncos isten, / Tágtegezű Apollón.” Bajnok Dániel fordítása. (Pindarosz, 148 B49 töredék). Vö. Athenaios, 2009. 5. (Athenaios: Lakomázó bölcsék, I. 40.) „...Apollón, / lantot tartva kezében, bájjal játsza a húron, / szépen lépegetett a magasba...” Devescseri Gábor fordítása. Homérosz, 1974. 811. (Homéroszi himnuszok I. 514–516.)

¹⁰ Platón, 2008. 56. (Törvények, II.653d).

¹¹ Platón, 2008. 56. (Törvények, II. 653e–654a).

ma is úgy tennének az emberek, mint a fegyveres táncoknál egykor, akkor az ember még jobban tudna lángholni.¹²

FR. A mi időnkben a moreszka táncot talán fegyveres táncnak hívhatnánk.¹³

CI. Ha ezt tudtam volna korábban, amikor Ön a lovagi tornát védve azt az ellenvetést tette nekem, hogy a táncban nem használhatnak fegyvereket az emberek, akkor most én lennék a nyertes.

FR. Ez az Ön baja.

CI. Akkor az enyém volt, de most az Öné lesz, mivel Ön, saját maga ellen, ott pótolta a hiányoságot, ahol én nem tettem meg azt.

FR. Lám, milyen jóságos vagyok, hogy fegyvert adok ellenfeleimnek, hogy azzal sebezzenek meg engem. Határozottabbnak hiszem magam – mint, ahogy azt Ön gondolta rólam – hogy ne tartsam dicsőségemnek mindezt a győzelmet, és hogy belássam, hogy Ön egyedül önmagát képes meggyőzni, és nem másokat; de én ezt tudtam e nélkül a bizonyíték nélkül is. Most folytassa kérem azzal, hogy a fiatalokban a tánc kelt-e más hatást, mint jót?

CI. Azt, ami az összes hatás közül a legjobb, még nem mondtam el Önnek. A tánc igen alkalmas arra, hogy az ifjak fejlesszék az emlékezetüket, és megtanulják, hogy mérsékeljék a lelküket és a testüket, hogy engedelmessékedjenek egy törvénynek, hogy a lendület során lassítsanak, és ne maradjanak meg a lustaságban.¹⁴ Mivel ritkán, vagy soha nem történik meg, hogy egy fiatal, aki gyakorolja magát a táncban, ne kövesse annak menetét, amely minden dologban igen határozottan és erősen az erényre ösztönöz.

FR. Ó, mily igaz, amit Ön mond! Milyen kerültek magas polcra ezen ösztönzéstől vezérelve, akik egyébként hitványak és elnyomottak lettek volna.

CI. És amikor nincsenek társaik, akik velük versenyeznének, a mester sohasem hiányzik számukra, akinek az utánzására törekednek, akit megpróbálnak meghaladni, és időként meg is teszik.

FR. Tudom, mert eszembe jut a verssor, amelyet a mi Possevinónk ír az erkölcsről szóló könyvében. Sok tanítvány jobb a mesterénél.

CI. Ön fájdalmas úrt idéz fel bennem, amikor egy kedves és nagyszerű – oly hamar elhunyt – barát nevére emlékeztet. Mivel Istennek úgy tetszik, hogy a nevetés között ne jöjjenek elő a könnyeink, folytassuk hát az érvelést.

FI. Hallgatom Önt.

CI. Tehát, a tánc isteni dolog, amely az erényre vezet. Nem jellemző az állatokra, hanem az ember sajátja. Olyannyira így van ez, hogy valaki azt mondta, a tánc a lélek és a test összhangzó szépsége.

¹² Az antik görög fegyvertáncra (pürrikhé) utalhat ui. az egyik elképzelés szerint tánc közben a kurászok tűzvörös khiton viseltek (pür=tűz).

¹³ Pálffy, 1930. II. 561—562., Sachs, 1961. 68–74.

¹⁴ Már Lukianosz is utal a jó emlékezőképesség fontosságára. A reneszánsz idején Domenico da Ferrara a táncossal szemben támasztott alapkövetelmények egyikeként emlegeti a lépések észben tartására szolgáló memóriát.

FR. Én viszont szemtanúja voltam, hogy a medvék, és a majmok is táncolnak. Ez ellentmond az ön állításának miszerint a tánc csupán az emberi nem sajátja.

CI. Valóban lehet olvasni arról, hogy Indiában az elefántok hozzá vannak szokva az értelemmel történő szokelléshez. A szibariták pedig a lovaikat tanították be arra, hogy trombitaszóra felemelkedjenek, és ritmusra haladjanak előre a zene üteme szerint.¹⁵ De ez olyan dolog, ami ritka, erőltetett, és – még ha feltételezzük is, hogy egyik állat hajlandó tanulni a másiktól) nem az állatok természetes képességéről van szó, hanem az emberi igyekezetünkről, amely minden legyőzhetetlen dolgot túllép, és az oroszlánokat és a tigriseket megfékezi, a madaraknak pedig emberi beszédet tulajdonít. Most pedig visszatérve azokra, akik azt állították, hogy Bacchus találta fel a táncot, fel kell a figyelmet hívnom arra, hogy az ókoriak nem Bacchusnak tulajdonították a táncot. Sőt azt állították, hogy a mindenség teremtésekor – amikor (ahogyan Dante írja) az isteni szeretet elsőként hozta létre a szép dolgokat – úgy gondolták, hogy mindezek ama ősi szeretet által jöttek létre. A bolygók, a csillagok mozgásai, az egek folyamatos forgása az állócsillagok körül egy népes és értelemmel teli táncos mulatsághoz hasonlíthatók. Ezt az égi mozgást pedig egy erőteljes és édes hang kíséri, amelyet azonban az érzékeink tompasága és gyengesége miatt nem tudunk érzékelni.¹⁶ Láthatja, hogy ez a művészet, [a tánc] amelyet Ön kevéssel ezelőtt örültségnek és véletlenül keletkezett tökéletlen dolognak hitt, mily magasrendű, mily ősi, és mily nemes alapelvűből származik.

FR. Most már elpártolok attól a véleményétől.

CI. Ha igaz az, amit néhányan mondanak, hogy a táncot Szicíliában találták ki Hierón tyrannusa alatt, akkor Ön talán azt mondhatná, hogy véletlenül történt meg. Azonban ez nem örültség volt, hanem szükségszerűség; mivel Hierón számos más gaztette mellett törvényben tiltotta meg azt is, hogy a polgárok beszélgessenek egymással, ezért az alattvalók arra kényszerültek, hogy jelekkel fejezzék ki magukat.¹⁷ Ez a hiedelem azonban nem nyerte el a tetszést, valamint az a történet sem, amely a tánc feltalálójának a szintén szicíliai Katané-beli Andrónt tartja.¹⁸

Miután Ön türelemmel kivárta azt, amit erről a tárgyról el akartam mondani, szép lassan hozzátésem azt is, amit még erről tudok. Bizonyára tudása van arról, hogy a költők képzelgése szerint Saturnus sorra felfalta a saját gyermekeit. Azt is hozzátésem továbbá, hogy Jupiter egy ugrás révén menekült meg ettől az örjögéstől. Úgy vélem, hogy a költők Saturnus alatt az időt értették, és azt tulajdonítják neki, hogy felfalja saját gyermekeit. Ezért, mivel az idő mindent felemészt, és mivel Jupiter által Isten halhatatlannak jelentette ki magát, Jupiter kétség nélkül mentes az öregség kellemetlenségeitől. Azonban, hogy megmeneküljön, Jupiter kétségtelenül egy olyan ugrást tett önmaga megmentésére, amelyről soha nem hallottunk.

CI. Hallgasson most ide. Ebből az ugrásból eredeztetik a táncot, azt koholva, hogy Rhea, Saturnus felesége, és minden istenek anyja – akit más néven Kübelének neveznek – bevezetett egyfajta táncot a frigiaiak és krétaiak körében, amelynek a megváltó nevet adta, az egy ugrással (magát)

¹⁵ A lovaikat zenére táncolni tanító – és a tunyaság, a fényűzés szinonímájává vált – szibariták történetét lásd: Athénaiosz, 2009. 6–7. (Lakomázó bölcsék, XII.19).

¹⁶ A csillagok kartánca.

¹⁷ II. Hierón (Kr.e. 270-215) szicíliai tyrannosz.

¹⁸ „Theophrasztosz pedig azt mondja, hogy egy aulosz-játékos, a Katané-beli Andrón volt az első, aki auloszának zenéjére mozdulatokat és ritmusokat alkotott a testnek (miatta hívták a régiek szicíliazásnak a táncot), a második pedig a thébai Kleolasz.” Bajnok Dániel fordítása. Athénaiosz, 2009. 6. (Lakomázó bölcsék, I. 40.) Andrón szülővárosa, Katané (ma Catania) Szicíliában található. A történetet Carlo Blasis is idézi híres művében (The code of Terpsichore, 1830.).

megváltó Jupiter emlékére. És elrendelte, hogy ezt a táncot páncéllal, karddal, és kerek pajzzsal felfegyverzett emberek járják.¹⁹ Úgy tűnik nekem, hogy ehhez hasonlítanak a mi moreszka táncaink, amelyekről Ön korábban beszélt.

FR. Nekem is úgy tűnik.

CI. Most csodálja meg, mennyivel korábban volt Saturnus uralma Hierón zsarnokságához és Katané-beli Andrón korához képest. A [tánc]művészet aztán olyan megbecsülést szerzett Kréta szigetén, hogy minél inkább nemes volt valaki, annál inkább törekedett rá, hogy kiváló legyen a táncban. A minden dologban bölcsen ítélő Homérosz emiatt adta Merionésznak, a trójai háború egyik krétai hadvezérének a táncos nevet.²⁰

FR. Különös cím ez egy katona számára. Arra emlékeztet, amit Livianóról hallottam, aki egy mantovai emberhez ment, hogy fizetséget kapjon tőle, de csak ezeket a megvető szavakat kapta: „Tudsz te táncolni? Nem lehetsz jó katona, ha a mantovaiakhoz hasonlatosan, te is gyakorlod a táncot.”

CI. Liviano Signora talán ügyesebb volt a fegyverforgatásban, mint a könyvek ismeretében, vagy esetleg különösen gyűlölte a mantovaiakat, vagy lehet, hogy sem egyik, sem másik dolgot nem akarta igazolni, csak egyszerűen a természetével nem egyezett a tánc. Nagyon jó katona lehet valaki, akkor is, ha nem tud táncolni, de ha tud táncolni, attól miért nem lehet jó katona? Neoptolemosz, ez az oly nagylelkű és nemes kapitány, akinek az emléke, biztos vagyok benne, hogy Livianónál is nagy tiszteletben állt, annyira egyedülálló volt a [tánc]művészetben, hogy hozzá is adott néhány dolgot és táncokat talált ki, amelyeket az ő nevééről pürrikhének neveztek.²¹

FR. Ön egy neves ember tekintélyét idézi fel előttem.

CI. Nagyobb, mint Thesszalia görög provincia, ahonnan a habokat elsőként szelő Iasón származik. Az, amelynek a vezéreit Polübiosz és Curtius Rufus legyőzhetetlennek nevezte, és aki elől-járóinak olyan címeket adott, amelyeket táncok neveiből vettek (engedtesék meg nekünk ezt a szót használni).²² A spártaiak pedig, a háború nagy mesterei, a gyermekeiket a fegyverforgatáshoz hasonlóan a táncra is oktatták. És ami a legfontosabb, az egész Görögország különböző nevekkal ünnepelte a táncosokat. És nehogy azt higgye, hogy ez csak a görögök tudománya volt, hadd beszéljek Önnek az etiópokról is.

FR. Mondja, hiszen nagy kíváncsisággal hallgatom.

CI. Az etiópok a csatába vonulva rendszerint egy kendővel kötötték be a fejüket, és ez a kendő volt számukra a tegez: jól ismert, hogy ez körben nyílvevesszőkkel volt tele, amely szinte egy nagy, királyi koronának tűnik, és harc közben egy kissé a fej védelmére is szolgált. Ezzel a látvánnyal azonban elsősorban az ellenségeiket akarták megrémisztetni.²³

¹⁹ Lukianosz, 1974. I. 740. A pürrikhé eredetére több magyarázata is létezik az antik görög hagyományban. A Lukianosz által hivatkozott tradíció krétai eredetűnek mondja, a Zeust körbetáncoló Korübantok, Kurészek táncából származtatja.

²⁰ Homérosz, 1974. 296. (Iliász, XVI. 617.).

²¹ Lukianosz, 1974. I. 741. (Beszélgetés a táncról, 9).

²² Lukianosz, 1974. I. 742–743. (Beszélgetés a táncról, 14).

²³ Lukianosz, 1974. I. 743. (Beszélgetés a táncról, 18).

FR. Ezek módfelett különös szokások.

CI. Pedig az etiópok közül senki sem mert egy nyílveszőt sem elővenni, anélkül, hogy előtte nem táncolt vagy szokellat volna. Bár főként vallási okokból tettek így, hiszen azt is olvashatjuk, hogy az indiaiak, akik a felkelő Napot imádták, azt gondolták, hogy nem végezték el az imádatot addig, amíg nem ugráltak és táncoltak.²⁴ És Délosz szigetéről is tudjuk, hogy amikor a nép áldozatbemutatásra gyűlt össze, elsőként néhány ifjú lépett elő, akik szép mozdulatokkal táncot lejtettek egy dob és egy lant hangjára, majd a templomba visszatérve az oltár felé, az áldozat mellett egy himnuszt énekeltek el. Aztán mikor az áldozat égett, az oltár körül táncoltak és szokelltek, balról jobbra haladván oldalirányban, a zodiákust utánozva. Aztán jobbról balra haladtak, hogy az ég keletről nyugat felé történő forgását utánozzák. Az utolsónál, miután az áldozatot bemutatták, leültek, és egy másfajta himnuszt énekeltek.²⁵ Úgy tűnik, hogy ezek az áldozati táncolási szokások Orfeuszról és Muszaioszról, a pogányok igen nemes és ősi teológusaitól erednek.²⁶ A zsidók sem voltak mentesek a táncolás szokásától, hiszen arról olvashatunk, hogy az Úr ládája előtt különböző hangszerek hangjára táncolt az egész nép.²⁷

FR. Mi más marad hát számomra, mint hogy legyőzöttnek nevezem magam? Ön arra késztet engem, hogy felkeljek, és táncra kerekedjek a többiekkel.

CI. Amikor eljön az ideje, táncolni fogok Önnel. Azonban úgy helyénvaló, hogy először arra a kérdésre válaszoljak, hogy az emberek milyen cselekvéseket utánoznak a táncban. Ha erre az egyiptomiak szerint szeretnék válaszolni Önnek, röviden azt mondanám, hogy mindegyiket. Ezért ők az ősi Próteusz tengeristen képében – akiről azt mondják a költők, hogy mindenféle alakba képes átváltozni – képzelték el a kiváló táncost, aki mindazt, amit szeretne, utánozni tudja a cselekedetekkel.²⁸

FR. Többször hallottam ezt a mesét, de sohasem értettem a jelentését.

CI. Több jelentése is van, de számunkra csak ez az értelmezése a hasznavehető. Nem mintha én sokat szeretnék időzni az egyiptomi tekintélyeknél, hiszen nem magyarázza el Önnek részletesen ennek a dolognak az okait. Ez arra késztet engem, hogy röviden beszéljek erről.

FR. Rendben van, és ne törődjön a hosszúsággal.

CI. A tánc művészetében minden más művészet egyesül. A festészettől kezdve, az összes hasonlóval együtt. Ezért van, amiként Ön is látja, hogy azok, akik táncolnak, és ugrálnak, mindenféle dolgot csinálnak, és tagjaikat olyan sokféle módon mozgatják, ahogyan csak kedvük tartja. A zenével kapcsolatban világos, hogy a tánc része, azonban ott található vele az a művészet is [etikett], amely megtanítja a táncra vonatkozó szokásokat. Ha emlékezetében idézi azt, amit korábban mondtam Önnek, akkor tudja, [hogy az etikett] nem engedí meg, hogy a táncban valami oda nem illő dolog tegyenek.

FR. Emlékszem erre.

²⁴ Lukianosz, 1974. I. 743. (Beszélgetés a táncról, 17).

²⁵ Lukianosz, 1974. I. 743. (Beszélgetés a táncról, 16).

²⁶ Lukianosz, 1974. I. 743. (Beszélgetés a táncról, 15).

²⁷ Dávid király tánca a szövetség ládája előtt. Vö. 2Sám 6:5

²⁸ Lukianosz, 1974. I. 743-744. (Beszélgetés a táncról, 19).

forrásközlés

CI. Továbbá, ha azt mondom Önnek, hogy az összes többi dolog mellett a retorika is jelen van a táncban, az nem fog tetszeni Önnek? Aki táncol, az beszél, ahogy a pantemimoni cinikus filozófus, Demetrios mondta.²⁹

FR. Nem ismerem ezt a történetet.

CI. Démétriosz kitűnő táncos volt Nero idejében, de téma nélkül táncolt, vagyis nem ábrázolt semmit, csak a zene hangjaira végzett ugrásokat és mutatott be táncokat.

FR. Úgy tűnik, hogy az ugráncok manapság is ezt teszik.

CI. Ez a szokás azonban nem dicséret, kedvesség és haszon nélkül való. De jóval tökéletesebb az a másik, amelyet hamarosan meg fog ismerni. Démétriosz tehát Rómába jött, és Pantomimos (Ez volt az a név, amelyet ez a táncos a kitűnő tánc miatt magának szerzett. Mintha mi azt mondanánk, hogy minden dolgok utánzója.) megkérte, hogy álljon ott és nézze, miközben táncol. Démétriosz állt, és nézte, hogy a pantomimos táncos oly nagy könnyedséggel, és oly közérthető módon táncolja el Mars és Vénusz házasságtörését – és Hélioszt, aki ezt megjeleníti és Vulcanust, aki leleplezi őket – hogy Démétriosz örömmel és csodálkozással telve kiáltott fel: „nemcsak látom, hanem úgy tetszik nekem, hogy kezeid megszólalnak!”³⁰

FR. Bár nem szeretném, hogy elhallgatná előlem ezt a példát, de maga a téma [Mars és Vénusz házasságtörése] illetlennek tűnik számomra.

CI. Csak azért mondtam el Önnek ezt a történetet, hogy általa a tánc kifejezőképességét megmutassam. Meg kell értenie, hogy az a [táncos], aki ezt a történetet, megjelenítette ugyanolyan mértékben képes volt bármilyen más téma megjelenítésére is.

FR. Ebben teljesen bizonyos vagyok.

CI. Továbbá, a táncosnak tökéletes memóriával kell rendelkeznie, hogy előre lássa az időt, és elképzelje (mint a homéroszi Khalkasz) a múltat, a jelent és a jövőt, mindig a megfelelő mértékkel mérve magát.³¹ Annak, aki táncol, a legnagyobb dicsérete az, hogy a cselekvése közben világosan magában foglalja azokat a dolgokat, amelyekről eltervezte, hogy utánozza, és eljuttassa, nem másként, mint úgy, hogy aki látja a táncost, az szinte beszélni hallja, ahogy a pantomimos táncosról mondtam az előbb Önnek. Biztos lehet benne, hogy egy tudatlan ember, vagy egy ostoba ember nem lehet jó táncos.

FR. Úgy tűnik azonban, hogy azok, akik manapság tanítják a táncot, alacsonyrendű és műveletlen emberek.

²⁹ Rinaldo Corso talán nem közvetlenül a Beszélgetés a táncról szövegét használta, vagy a szövegváltozat nem volt teljesen érthető és helyes szövegű, vagy pedig nem jól értelmezte azt. A Pantomimos és a cinikus Démétriosz története bizonyíthatóan jelentősen különbözik egymástól a két szövegben. Lukianosz ui. az utóbbi személynek [ti. Démétriosznak] tulajdonítja a tánc negatív megítélését, mintegy a táncot abszurd tevékenységnek aposztrofálva, amely csak a zene és a jelmezek által nyer értelmet. Ezzel szemben Corso táncosnak teszi meg Démétrioszt, akinek a határai abban nyilvánulnak meg, hogy egy tiszta művészeti formát kedvel és művel, amely azonban nélkülözi a pantomimos tánc általi ábrázolást. (Azonban részét képezi a zene; Corso véleménye szerint a zenétől független táncról van szó). A. Arcangeli eredeti lábjegyzete.

³⁰ Lukianosz, 1974. I. 754–755. (Beszélgetés a táncról, 63).

³¹ Lukianosz, 1974. I. 749. (Beszélgetés a táncról, 36).

CI. Ezt készséggel elismerem, de még keveset tudnak a táncról, és a tánc művelői is kevesen vannak. És szinte senki sincs, akit követni lehetne. Bár a [táncosok] gyakran folyamodnak ahhoz, hogy keresnek valakit, akinek gyakorlata van a [táncokban], hogy aztán utánozni próbálják, az általa kijelölt [táncokat]. És így hasznossá válnak. Hasznossá, abban az értelemben (mondom), hogy aki jól tud mozogni, az bármely részére menjen a világnak – bár nem beszél az adott nyelvet – elég tudással rendelkezik ahhoz, hogy megértesse magát. A mozdulatok ugyanis nem Bábel tornyából erednek, a nyelvek viszont igen.

FR. Lássuk be azért azt is, hogy a franciák és németek eltérő mozdulatokat használnak, és ugyanazon tartományon belül is máshogy táncolnak az egyik, és a másik város lakói.

CI. Ez igaz. Ugyanakkor a mozdulatok legtöbbször, és általában érthetőek, és nincs oly különös nép, amelyet nem ért meg a másik, hogy mikor imádkozik, mikor mutatja az alázat jeleit, mikor készül az étkezéshez, vagy iváshoz, és mikor kér valamit, amire éppen szüksége van. Ez világosan látszik a némák esetében, hiszen a mozdulatok tolmácsként szolgálnak számunkra, ahogy Pontus királya –aki Rómából, ahol néhány napot töltött, indulni akarván, látta a már előbb említett pantomimus táncost táncolni – mondta Nerónak. A király semmilyen más dolgot nem kért Nérótól csak azt, hogy a táncost tolmácsként használhassa a különböző szomszéd népekkel kapcsolatban.³²

FR. Jaj, miért nem él a mi korunkban is egy ilyen pantomimus táncos?

CI. Bizonyos időben minden dolog elérkezik a teljességéhez, és nem lehet tovább fokozni. Ahogyan a költők között is látszik, hogy már több száz éve mindenki tehetségtelebb Homérosznál és Vergiliusnál, és biztos vagyok benne, hogy ugyanez fog történni Petrarca esetében is.

FR. És egészen napjainkig meg is történt.

CI. De ha lennének is napjainkban pantomimus táncosok, elmondhatnánk –e ugyanazt, mint műtilénéi Leszbónax,³³ aki azt mondogatta, hogy tanulni megy [a táncosokhoz]? Akárhányszor táncolni kezdünk, hogy lássanak minket, jogosan neveztük a táncosokat nem ügyes lábúaknak, de ügyes kezűeknek. Azonban nem méltányos, hogy annyira leértékeljük a saját korunkat, azt mondván, hogy nincs egy kiváló táncos sem, és a mi táncaink teljesen nélkülözik az utánzást. Sőt, láttam, hogy sokan nagy dolgokat visznek végbe, és nem csak az emberek, hanem a madarak harcát is utánozzák. Örömmel hiszem el, hogy vannak olyanok, akik nagyobb dolgokat hajtanak végre, bár mi nem tudunk róluk. Hiszen mire lenne képes az a török, aki oly csodálni valóan fut a köteleken, ha táncba kezdene ?

FR. Azt hiszem, hogy minden dolgot képes lenne utánozni [a táncával]. Kissé fájjalom, hogy ez az oly sok erénnyel rendelkező török így elaprózza a tehetségét.

³² Lukianosz, 1974. I. 755–756. (Beszélgetés a táncról, 64).

³³ Leszbónax Műtilénosz (Kr..e. 1. sz.), görög szofista, szónok, csak töredékei maradtak az utókorra. Johann von Münster: Istenes tanulmány az istentelen táncról (1594) című művében szintén idézi ezt a passzust: „Azért nevezi a műtilénéi Leszbónax is az ilyen csepűrágókat kheiroszophoi-nak, mert kezükkel, nem pedig nyelvükkel bölcsek. Hiszen ezek az emberek olyan ügyes kezűek és gyorsmozdulatúak voltak, hogy kezükkel és egyéb tagjaikkal a nézőiknek jóval többet voltak képesek a tudásra hozni, mint mások szavaikkal és hosszas szónoklataikkal.” (Magyar László András fordítása).

CI. A tehetségnek az apró pénzre váltása tőle magától veszi el a megbecsülést, és nem a művészet-től. És az, hogy török, nem jelenti azt, hogy nem ember. Sőt, mivel ennyire veszélyes művészetről van szó, mi arra vágyunk, hogy egy török határozottabban jelenjék meg Önök előtt, mint egy keresztény.

Mivel azonban úgy tűnik számomra, hogy itt az ideje, annak, hogy befejezzem mondandómat, úgy vélem Hölgyem, hogy a tánc egyetlen fajtája sem lehet mentes az utánzástól. Legalább az örömet kell utánoznia, amelyet én nem tudok más módon elképzelni csak úgy, mint egy fiatal hölgyet, aki nevet és táncol.

CI. Ó, léteznek olyan – régi és új – cseh és olasz táncok, amelyek mind arra irányulnak (ahogy az elején mondtam) amire az ilyesfajta játékok szoktak: egységet teremtvé örömet okozzanak az embereknek.³⁴ Ezért a görögök az örömből (khara) véve a nevet choreának nevezték a táncot.³⁵

FR. És meg tudja mondani a tánc nevét, hogy honnan jött közénk?

CI. Itt a megfelelő alkalom, hogy Ön elé tárjam, hogy az ókorban hányféle módja és szokása volt a táncnak, amely mint téma szinte végtelen.

FR. Kérem, ne fogja vissza magát, és legalább a legnemesebb táncok egy részét ismertesse velem.

CI. Hogy örömet szerezzek Önnek, egy kicsit hosszabban fogok beszélni annál, mint amit elgondoltam. És talán a nemrég elkezdődött tánc végére éppen sikerül majd befejeznem a mondanivalómat. Ha így lesz, készüljön, hogy a következő táncot együtt járassuk el.

FR. Megígérem Önnek.

CI. Az ókori embereknek csupán néhány fegyveres táncfajtájuk létezett. Volt olyan táncuk, amely során még sebeket is ejtettek egymáson. Létezett néhány olyan is, amelyet csak egy lábbal jártak. Különböztek egymástól a férfi és a női, valamint a gyerektáncok is. Néhány tánc – a színek sokasága miatt – a darvak nevét viselte.³⁶ Más táncokban a lábak, megint másokban pedig a kezek mozogtak többet, sőt volt olyan is, amit az asztalokon jártak. Más táncoknál angyalnak öltöztek, egyesekben pedig az oroszlánokat utánozták, illetve más állatokat, vagy madarakat. Néhány tánc során még manapság is labdát használnak. A táncok elnevezései, valamint ezeknek a táncoknak a kitalálói annyira különösek, hogy ha azokat elmondanám Önnek, úgy tűnne, hogy Miasszonyunk születésének evangéliumát hallgatja.

FR. Ha ön Don Giannino lenne, semmilyen módon sem úszná meg ezt.

CI. Ha Don Giannino lennék, biztosan lenne egy nagy darab földem.

FR. Most hallgasson erről, mivel ez nem annyira lényeges.

CI. Létezett egy másik, nagyon elterjedt táncfajta is, amelyet a mi szavainkkal Fioritának nevez-

³⁴ A középkori (kora újkori) morálteológiai traktátusokban a táncot gyakorta a játékok (ludus) csoportjába sorolták.

³⁵ Platón, 2008. 56. (Törvények, II. 653e–654a)

³⁶ Utalás a Thészeusz-mondáéhoz kapcsolódó görög darutáncra (geranos). Hegyi, 2003. 88–89.

nek, mivel tánc közben az ókori emberek ezt a dalt énekelték: „Hol vannak az én rózsáim? Hol vannak a violák? Hol vannak a szép méhek?”

FR. Úgy vélem, elég bájos ez a tánc, hiszen pusztán csak a róla való hallás, vidámmá tesz engem.

CI. Létezett egy másik nagyon kedves tánc is –ahol a szerénységet az erővel vegyítették –amelyet a fiatal fiúk és lányok táncoltak. Az ifjak merész léptekkel szökelltek elő, mintha csatába bocsátkoznának, a lányok pedig óvatosabban követték őket. A spártaiaknak olyan táncstílusuk volt, amiről tudom, hogy Ön kacagni fog rajta. Ma úgy vélem, hogy a spanyoloknál van hasonló, akik egymás felé szökellve megérintik a lábaikkal a hátsójukat.³⁷

CI. És aki a legjobban csinálja, annak adják a díjat. Más népek általában egy üres és felfújttömlőt helyeztek a földre, és az egész társaságot nagy nevetés közepette áthajtották rajta.³⁸

FR. Milyen bolond népek éltek a világban.

CI. És most is vannak vagy lesznek ilyen népek. De hogy tárgyunkra térjünk végül, volt olyan tánc is, amelyet csengettyűszóra és cimbalom hangjára jártak, ami a Ballisino nevet viselte, és úgy gondolom, hogy ebből származik a tánc szavunk.

FR. Nagyon közel áll hozzám ez a vélemény.

CI. Továbbá, hogy az általunk gyakorolt karneváli szokásról beszéljek, ez csak Iónia és Pontosz népeinél volt ismeretes, akik az év bizonyos időszakában összegyűltek, hogy teendőiket félretéve táncoljanak. Még a földművesek is egész napokat töltöttek ezzel, a nemesebbek pedig azok voltak, akik nagy gondot fordítottak a táncolásra, és egyedülálló dicsőségnak tartották a jó táncolást.

FR. Tehát nekünk is szabad ugyanezt tennünk?

CI. Tegyük így, mivel úgy vélem, éppen most kezdődik a tánc. Igaz nem úgy, ahogyan a spártaiak, vagy a tömlősök, vagy az önmagukat megsebzők járták.

FR. Mindig jobb megszerezni a nevetést, mint látni azt.

CI. Most keljen fel, és nyújtsa a kezét.

(A szöveget olaszból fordította: Bobay Orsolya. A lábjegyzeteket Tóvay Nagy Péter készítette)

Irodalomjegyzék

Athenaiosz:

2009 Athenaiosz: Lakomázó bölcsek. In: *Tánctudományi Közlemények*, (2009) 2. sz. 4–7.

³⁷ Spártai ügyességi tánc (bibasis), amelyben nagyokat ugorva a saroknak meg kellett érinteni a feneket. Például Arisztóphanész is emlegeti a Lysistrateában.

³⁸ A szüret alkalmával, bealajozott tömlőkön járt tréfás görög táncról (aszkolai) van szó.

Cicero

- 2010** Cicero: Lucius Licinus Murena védelmében. In: Cicero: *Összes perbeszédei*. Szeged, Lectum, 2010. 711–712.

Dolmetsch

- 1954** Mabel Dolmetsch: *Dances of Spain and Italy from 1400 to 1600*. London, Routledge, 1954.

Homérosz

- 1974** Homérosz: *Iliász, Odüsszeia, Homéroszi költemények*. Budapest, Magyar Helikon, 1974.

Jones

- 1986** Pamela Jones: Spectacle in Milan: Cesare Negri's torch dances: In *Dance Research*, (1986) 2. sz. 182–186.

Kovács

- 1997** Kovács Gábor: *Reneszánsz táncok*. Budapest, Garabonciás, 1997.

Lukianosz

- 1974** Lukianosz: Beszélgetés a táncról. In: Lukianosz: *Összes művei*. I-II. Budapest, Magyar Helikon, 1974. I. 736–764.

Nelson

- 1963** John Charles Nelson: *The renaissance theory of Love*. New York, Columbia University Press, 1963.

Platón

- 2008** Platón: *Törvények*. Budapest, Atlantisz, 2008.

Pálfy

- 1930** *Színészeti lexikon. I-II*. Szerk. Németh Antal. Budapest, Győző Andor kiadása, 1930.

Sachs

- 1961** Curt Sachs: *A tánc világtörténelme*. Budapest, 1961. (kézirat)

Szell

- 1987** Széll Rita: *Régi táncok iskolája. A francia reneszánsz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2001.

Tani

- 1983** Gino Tani: *Storia della danza*. Firenze, Olschki, 1983.

Vasoli

- 1983** Vasoli Cesare: *A humanizmus és a reneszánsz esztétikája*. Akadémiai, Budapest, 1983.